MINNESORD ÖVER JACOB W. F. SUNDBERG

Karin Åhman & Claes Granmar

Professor em. Jacob W. F. Sundberg gick ur tiden den 27 juli 2023 och våra tankar går till hans nära och kära. Många har Jacob Sundberg att tacka för mycket men det måste sägas att betydelsen av hans gärning som pionjär i arbetet med att skapa ett samhälle baserat på mänskliga fri- och rättigheter och som promotor av Europakonventionens genomslag i Sverige inte har fått tillbörlig erkänsla. Under 1960- och 1970-talen gick han förvisso i otakt med många i det svenska etablissemanget, men i motsats till vad personer i hans samtid trodde gick han inte efter utan för dem. Även om Jacob Sundberg sökte hållpunkter i historien för sitt samhällsengagemang kom han att framstå som mer progressiv och dynamisk än meningsmotståndarna när dimmorna lättade i sammanträdesrummen efter decennier av ideologiska debatter och inåtblickande reformprojekt. Ur ett rättsvetenskapligt perspektiv började det förhärskande positivistiska synsättet att luckras upp i takt med att det svenska samhällsprojektet anpassades till en ökad internationalisering. Även i det avseendet var Jacob Sundberg en föregångare eftersom han tidigt sökte sig utåt i världen för att få perspektiv på rätten. Till följd av sina många vistelser i olika europeiska länder och kanske framför allt vid olika universitet i USA kom han att vinna ett stort internationellt anseende. Han var universalist och samtidigt en stark förespråkare av den nordiska gemenskapen.

Som person var Jacob Sundberg mångfacetterad för att inte säga motsägelsefull. Att måla en rättvisande bild av honom med några få ord är svårt. Visst kunde han vara stridbar men också konciliant; han var principfast men ombytlig; hade en skarp tunga men var receptiv. Medan han kunde uppfattas som fyrkantig och imposant av en yngre generation var han en konstnärligt och musikaliskt begåvad skönande och i många åsiktsyttringar fanns en glidning åt det humoristiska. Tyvärr missförstods hans skarpsinne alltför ofta och en av de få personer som kunde hantera skiftningarna var hans fru, livskamrat och stöttepelare, tidigare chefsåklagaren Christina Steen-Sundberg.

Jacob Sundberg föddes den 29 maj 1927. Han kom som tonåring att påverkas av händelserna under andra världskriget. 1948 tog han som 21-åring

Europarättslig tidskrift, open access 2026-11-16

jur.kand. examen efter tre års studier vid Uppsala universitet. Han hade ett stort intresse för segling och seglatserna över Östersjön bidrog till att han blev reservofficer i flottan. Efter tiden i flottan läste han en Master of Comparative Jurisprudence vid New York University, för att sedan doktorera i ämnet lufträtt. 1962 blev han Jur. dr. efter att ha lagt fram avhandlingen ”Air Charter”. Som hovrättsråd 1962–1963 kom han att tillämpa Europakonventionen i en svensk domstol förmodligen för första gången, i det så kallade Algérie française målet som rörde förhållandet mellan rätten till yttrandefrihet och ordningsstadgan i samband med en politisk demonstration. Efter en tid som preceptor i civilrätt och publicering av ”Från Eddan till Ekelöf” som är en omfattande och unik genomgång av rättskällelärans utveckling i Norden blev han professor i allmän rättslära vid Stockholms universitet. Dessutom blev han docent i lufträtt vid Åbo Akademi, och gästprofessor i såväl New York, Sydney, Boston som Akron samt fick utmärkelser av bl.a. den danska Wallenbergföreningen. Till följd av frändskapen med domare Ruth Bader Ginsburg blev han även Foreign honerary member of the American Academy of Arts and Science.

Jacob Sundberg kom att verka i epicentrum av samhällsutvecklingen. I bjärt kontrast till de internationella framgångarna står tiden som professor vid Stockholm universitet. Precis som titeln på hans samvetsgranna monografi från 2008 indikerar blev det en stormig professur till och med 1993. Allt det oaktat kom hans arbete för en ökad medvetenhet om individens rättigheter gentemot staten att bära god frukt och anpassningen av svensk rätt till åtagandena under Europakonventionen genom främst domstolarnas verksamhet banade väg för EU-medlemskapet. Något år efter det att Jacob Sundberg gick i pension blev Europakonventionen inkorporerad i svensk lag och Sverige blev en EU-medlemsstat.

Som ett naturligt led i arbetet med människorättsfrågor kom Jacob Sundberg att engagera sig i de första målen där talan väcktes av enskilda mot Sverige inför Europadomstolen om de mänskliga rättigheterna. Med stöd av klaganden och den ersättning som utbetalades i målet Sporrong och Lönnroth mot Sverige 1982 rörande skyddet för egendom och rätten till en rättvis rättegång kunde han 1984 inrätta en första version av den Nordiska rättegångstävlingen om de mänskliga rättigheterna, som länge kom att kallas för just tävlingen om det Sporrong-Lönnrothska-priset. Lärandeaktiviteten som var inspirerad av ”the Jessup Moot Court” med rötter i den amerikanska medborgarrättsrörelsen blev en succé och kom snart att omfatta studentlag från Nordens alla länder. Kanske till följd av att den Europeiska unionen började ta form vid den tiden och för att avdramatisera det faktum att talan förs mot ett land, skulle svarandesidan utgöras av den gamla Kalmarunionen. Även om tanken på en nordisk union naturligtvis har avklingat med tiden är alltfort Kalmarunionens flagga tävlingens symbol. I Europa har tävlingen väckt stort intresse och Europarådets ministerkommitté har i rekommendationerna 2004 och 2019 om lärande om Europakonventionen på universitet och högskolor, som stöds av Sverige, lyft fram den

Europarättslig tidskrift, open access 2026-11-16

Nordiska rättegångstävlingen som ett föredöme. Idag finns liknande tävlingar i flera europeiska kultur- och språksfärer.

Den Nordiska rättegångstävlingen separerades 2022 från verksamheten vid den juridiska institutionen på Stockholms universitet. Dock kan studenter vid universitetet få högskolepoäng genom att läsa specialkursen Praktisk europaprocess som har skräddarsytts för tävlingen. Sedan 2022 är föreningen Nordiskt forum för en levande europakonvention huvudman för den Nordiska rättegångstävlingen och en första lyckad tävlingsomgång i forumets regi genomfördes 2023 i Helsingfors. Nya generationer av nordiska juriststudenter får således möjlighet att tränas i konventionssystemet av praktiserande jurister, skriva omfattande partsinlagor och plädera fiktiva mål inför Nordens främsta domare, varav några själva en gång har tävlat i ett studentlag. Vi är glada att fortsatt kunna driva denna unika lärandeverksamhet med ett stort alumni-nätverk. Konventionssystemet har successivt fått en ökad betydelse i svensk rätt. Följaktligen har behovet av utbildning av jurister på människorättsområdet blivit större än någonsin, kanske särskilt sedan 2009 då även EU:s rättighetsstadga formellt blev gällande rätt i landet.

Hedras den som hedras bör och professor em. Jacob W. F. Sundbergs eftermäle är svåröverträffat. Med osvikligt väderkorn kom han att engagera sig i Ukrainas sak redan i slutet av 1980-talet då han på uppdrag av exilukrainarnas icke – statliga kommitté ledde en utredning om orsakerna till den hungersnöd under Stalintiden som medförde att miljontals ukrainare miste livet. Rapporten som bland annat överlämnades till Europarådets styrande organ anses fortfarande vara högkvalitativ. År 2005 fick Jacob Sundberg ta emot en utmärkelse ur den ukrainska presidentens hand.

Europarättslig tidskrift, open access 2026-11-16